

Fig. 1. Systofte. Ydre, set fra sydøst.

Aa. RI. 1953

SYSTOFTE KIRKE

FALSTERS SØNDER HERRED

Kirken har siden middelalderen været *anneks* til Nykøbing¹, men er 1930 blevet udskilt derfra og i stedet annekteret nabokirken Nørre Ørslev. Kronen sad allerede før reformationen inde med kaldsretten, som biskop Jens Andersen Beldenak på Christiern 2.s tid blev beskyldt for uretmæssigt at ville tilholde sig¹. På auktionen over det falsterske ryttergods 1767 blev kirken solgt til agent v. Westen², men tilbagekøbtes kort efter af staten³, som derpå ejede kirken, indtil den 1832 afhændedes til baron Selby til Orupgaard, hvorunder den hørte, indtil den overgik til selveje 1. juli 1940.

Kirken ligger på en bakke med brat fald mod vest. Den aldrig væsentligt udvidede kirkegård er af uregelmæssig form og omgives af mure af kløvet kamp og hæk. Mod nord er en stor jernlåge mellem runde, murede piller, mod øst en lille låge. 1706—07 blev muren, som målttes til 110 favne, ommuret og repareret med mursten og tagsten, og 1711—12 blev den store kirkeport og låge samt muren ved den nordre side ommuret; portalen ses på fig. 3 som falsede rundbuer under kamtakker. 1733—34 blev porten malet rød med hvide lister og kongens og dronningens navne, og 1757 blev porten malet igen »som de andre kirkeporte«; samme år blev otte favne af muren opsat af grå

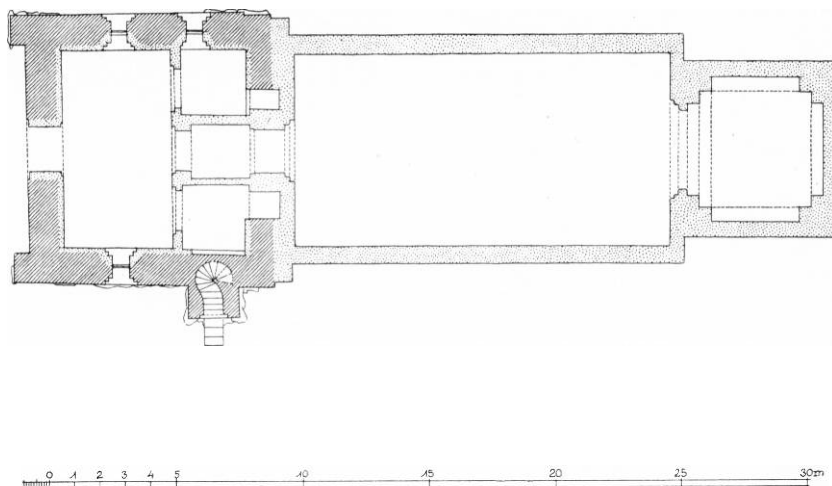

Fig. 2. Systofte. Plan. 1:300. Målt af Tove Bojesen 1953.

sten og grus. 1749—50 nævnes sydøstre kirkelåge (syn). 1680—81 omtales kalkhuset (rgsk.).

Kirken består nu af gotisk tårn og moderne kor og skib opført af små, gule mursten af Hans I. Holm i 1871 som erstatning for den nedrevne, romanske teglstenskirke. På sydsiden har ligget et våbenhus. 1755 betegnes kirken som smuk og anselig (præsteindb.).

Den romanske kirke. Alt, hvad der er bevaret af denne, er dele af vestgavlen, hvoraf der i tårnets mellemstokværk ses rødt munkestensmurværk i munkeforbandt. I hver side står en spidsbuet blænding med pudset bund adskilte ved to stens piller fra en stor, nu tilmuret midtblænding. Det kan heraf ikke ses, om den oprindelige kirke er opført i romansk eller gotisk tid. Et par af Hans I. Holm udførte skitser, hvoraf een gengives her (fig. 3), viser imidlertid, at kirken havde kor og skib som egnens øvrige kirker, og det er derfor rimeligt at datere dens opførelse til senromansk tid⁴. De flygtige skitser angiver kun få detaljer. Korgavlen har haft et stort, falset, fladrundbuet vindue, der var tilmuret, men næppe har været romansk. Dens eneste udsmykning var to savskifter, som blev afbrudt af en luge, der indtil 1853 var den eneste adgang til korloftet (syn). Hverken kor eller skib havde kamme, men 1711—12 blev kammene på begge gavle repareret. Skibets tag har haft fladere hældning end korets, antagelig efter en reparation. I sydsiden havde kor og skib hvert et rektangulært trævindue; korvinduet blev 1733—34 indvendigt malet med perlefarve med røde lister, og samme maling fik bræddeloftet i kor, skib og tårn (rgsk.), men 1827 havde kirken gipsloft (syn).

†*Våbenhus* har ligget på skibets sydside. Den glatte gavl har haft kamme og top- og fodtinder. Døren var fladbuet i spidsbuet spejl, over den sad et

Fig. 3. Systofte. Ydre, set fra sydøst for ombygningen. Efter skitse af Hans I. Holm 1869.

solur. I det indre har kampestenssylden stukket frem, den blev 1844 krævet fjernet eller dækket med en bæk (syn). 1692—93 fik våbenhuset nyt bjælkeloft og tagværk (rgsk.).

Tårnet er sengotisk, bygget af røde munkesten i munkeforbandt på kampestenssyld. Det meget svære tårn er bredere end det nuværende skib, men det gamle skib synes at have haft samme bredde. Tårnet har samtidige støttepiller i vest, men uregelmæssigheder i murværket kan tyde på ommuringer eller skalmuringer. Det samme gælder muren nærmest skibet i nord, hvor der er murværk i krydsforbandt, og ved trappehuset mod syd, hvor der er brudlinier i murværket. Mod syd sidder et falset, spidsbuet vindue med blyrude, der muligvis delvis har gamle false til trods for, at Hans I. Holm viser det som et rektangulært trævindue. I nord sidder to lignende, men nyere. I vest er en stor, moderne portal til tårnrummet, der anvendes som forhal og er delt ved en arkademur med tre spidsbuer, hvorfra ved den midterste en spidsbuet dør fører gennem den svære mur ind til skibet. I hver af de to andre er der i muren en spidsbuet niche af uvis alder. Østsiden af muren er moderne skalmuret med små, gule sten. Tårnrummet har moderne bjælkeloft og gulv af gule fliser. Første mellemstokværk er mørkt; i andet mellem-

stokværk sidder mod vest en falset, spidsbuget glug, på tårnets østmur ses ind mod skibets loft en stor, helstens spidsbue, der næsten når til kippen af skibets tag og sikkert er en aflastningsbue. Klokkestokværket har mod øst en falset, spidsbuget glug på hver side af skibets tagryg, til de andre sider fire spidsbuede blændinger, hvoraf de to midterste har glamhuller. 1711—12 nævnes »alle ni drønhuller« (rgsk.). Under klokkestokværket har været gennemgående, vistnok radiære bomhuller. Den moderne gesims er opsat 1870, da tårnet blev forhøjet med een alen og spiret, der var et ottesidet, spånklædt, slankt pyramidespir med stor skalk og fløjstang, blev nedtaget og genopsat i en trykket form med overordentlig flade skalke. 1722—30 var der foretaget store reparationer af spiret og dets spånklædning (rgsk.). Det oprindelige trappehus er moderne afdækket med sten på fladen. Det har høj, fremspringende syld, fladbuget dør i spidsbuget spejl og spindeltrappe med nypudsede trin og tøndeloft. 1711—12 blev trappen helt ommuret (rgsk.). Kirken har nu blanke mure, men har før været kalket over tjæret sokkel.

INVENTAR

Alterbordspanelet er sammensat af dele af kirkens tidligere prædikestol, skåret af Jørgen Ringnis o. 1640. I forsiden findes to muslingskalknicher indeholdende engle (vingerne nye) med lidelsesredskaberne, som oprindeligt har stået på prædikestolens himmel. I hver kortsiden er en tilsvarende, tom niche. Nicherne adskilles af fem hermer, hvoraf de fire, som forestiller kærlighed, retfærdighed, klogskab og styrke, stammer fra prædikestolen, mens den femte, »overflod«, er ny. Fra Ringnis's værksted stammer også postamentets fremspringende vulst, som på undersiden er smykket med slyngværk, mens rammeværkets øvrige dele er nye.

†*Alterklæder*. 1) 1680 nævnes et plydses alterklæde med silkefrynser (inventarium). 2) 1720, af rødt fløjl med årstallet og initialerne ACB (Anne Cathrine Brandt), GZ (Gregers Zimmer) og AS (Anne Suhr); skænket af sognepræst mag. Gregers Zimmers børn (præsteindb. 1755). 3) Af blå silketøj, nævnt 1722 (inventarium).

Altertavle i bruskarok, skåret af Jørgen Ringnis 1642. Tavlen er opbygget efter Ringnis's sædvanlige skema. Storstykket og postament svarer nøje til Kippinge (s. 1226), dog har storsøjlerne bladskedeprydbælter som i Krønge (s. 745). Topfeltet flankeres mod sædvane af to kvindelige hermer. Øverst afsluttes tavlen med en bruskværkskartouche indeholdende et kronet C 5 (den udvalgte prins Christian). Mens de bruskværks top- og postamentvinger er bevaret, er storvingerne forsvundet og i nyere tid erstattet med to topstykker fra den tidligere prædikestolshimmel, som i nogen grad mismøder

Fig. 4. Systofte. Indre, set mod øst.

Aa. RI. 1953

altertavlen. Tavlen står nu i rensset og ferniseret egetræ. Tidligere læstes, antagelig på topgesimsen, årstallet 1642 med romertal (præsteindb. 1755). 1721 var altertavlen malet og forgyldt på kanterne (rgsk.). I stor- og topfelt er indsat to nyere malerier, Kristus på korset og opstandelsen, begge kopier efter Carl Bloch. I storstykket sad tidligere et i nyere tid forsvundet maleri af den korsfæstede, skænket 1832 samtidig med at topstykkets maleri blev restaureret (syn).

Altersølv. Kalk, omgjort 1702 (rgsk.), forgyldt, 19 cm høj. Sekstunget fod med fodplade og platte over vulst; på fodens overside graverede barokblomster og et lille, støbt krucifiks. Sekskantet skaft med flad knop, som midtdeles af en bølgestræk; på over- og undersiden er små ovale og firkantede bossen. Lavt, bredt bæger. På fodpladen Nykøbing Falsters bystempel og utydeligt mestermærke. Glat *disk* med påloddet krucifiksfigur på randen; forgyldt. *Vinflaske af tin, kasseformet, 22,5 cm høj, med skruelåg, bærerem og indskriften »Systofte Kirke Flaske 1738« og mestermærke fra 1709 for Ole Johansen Holm, Nykøbing. I museet »Falsters Minder«. 1680 nævnes en stor og en lille *†*tinflaske (rgsk.).

Sygekalk i sen-empire, anskaffet 1856 (syn). Mestermærke for J. P. Lund, Saksøbing (Bøje 2581) Glat, forgyldt *disk*. *Sygekalk af tin, 12,5 cm høj,

med klokkeformet fod, spinkelt, profileret skaft og bæger med udsvejfet rand. Tilhørende *disk* med mestermærke 1709 for tinstøberen Ole Johansen Holm, Nykøbing. I museet »Falsters Minder«.

Alterstager fra o. 1625—50. Profileret fod, hvorover et omtrent kugleformet led; skaftets øverste del har form som en halv baluster. Lille, profileret lyse-skål og stor, nyere lysetorn af messing. Højde 35 cm. Foruden de nuværende nævnes 1721 et par gamle †*messingstager* (inventarium).

†*Messehageler*. 1) Af silketøj, omtalt som gammel 1722. 2) Af brunblomet fløjel med kors af guldkniplinger. 3) Af rødt fløjel med sølvgalloner, skænket sammen med alterklæde nr. 2 (s. 1330). Alle nævnt i inventarium 1722.

Alterskranke med drejede balustre fra 1871. Den tidligere †*alterskranke* havde smukke udsavede barokbalustre og snoede søjler⁵.

Døbefont, antagelig fra 1871. *Døbefont, ungotisk, et gotlandsk eksportarbejde af kalksten, svarende til Ønslev (s. 1288), blot har buevinklerne skiftevis trepas og firpas. Skaftet synes vendt på hovedet, og foden er muligvis forhugget, i det mindste er den ikke så bred som vanligt ved denne type. Tvm. 97 cm. (Ikke hos Mackeprang). Fonten stod 1884 på Orupgaard, men er nu flyttet til Bøtøgaard.

Rester af en sekskantet, marmoreret *fontehimmel, som 1942 lå i tårnet, er nu forsvundet.

Dåbsfad (fig. 5) af messing, fra 1646, en efterligning af et nederlandsk fad. På den brede rand er graverede og lavt opdrevne rankeslyng og hjorte samt en vase med slyngblade i en cirkulær indskriftbort: »Søstoft kirkes daabbecken anno 1646«. På modsat side holder to engle et skjold med graveret versalindskrift: »Ole Jensen oc Jørgen Hansen kirke-verge anno domini 1646 mense july factum est« (»udført i juli måned 1646«). I bunden er en fremstilling af Jesu dåb. Tvm. 60 cm.

†*Korgitter* nævnes flere gange. 1808 ønskede man det borttaget, men endnu 1844 omtales gitterdøren ved alteret (syn). 1849 siges det, at korets tralværk er fra 1702⁶.

Prædikestolen er samtidig med kirken. Den tidligere prædikestol var et billedskærerarbejde af Jørgen Ringnis fra o. 1640. Dele deraf er genanvendt i alterbordspanelet (sml. s. 1330).

Stoleværket er fornyet ved ombygningen. 1808 ønskedes stolene i kirken malet som dem i koret (syn). 1747 reparerede snedkeren *de fattiges* †*stol* inden for kirkedøren (rgsk.). 1849 nævnes en malet og forgyldt †*præstestol*, på hvis dør to præster var malet⁶.

†*Kiste*. 1680 nævnes en rød beslagen kiste til kirkens klæder (inventarium). Som *orgel* tjener et nyere harmonium.

†*Pengeblok* nævnt 1711, repareret 1761 (rgsk.). †*Pengetavle* nævnes 1680

(inventarium). †*Klingpunge*, en af rødt fløjl med guldgalloner og sølvklokke, en anden af blå fløjl nævnes 1722 (inventarium).

†*Ur*. 1742 omtales et nyt klokkeværk (rgsk.).

†*Solur* af sandsten sad indtil nedrivningen over våbenhusdøren, opbevarede derpå i tårnet, men er nu forsvundet.

Klokker. 1) 1554, støbt af Laurids Madsen. Om halsen en lille palmetbort over indskriften: »Hafver welbyrdige mand ladit mig støbe Per Oxe wed nafn af kongelig Maiestats bøsse støber Lauritz Madtsen y Iviøbinghafn er jeg skieckede til Søstrops kircki sogne mend y Falster til gafn anno domini MDLIII«. Som skilletegn er anvendt liljer. Hankene har tovstave. Tvm. 86 cm.

2) 1803. Om halsen akantusbort og indskrift: »Støbt af H. C. Gamst Kiøbenhavn 1803«. Tvm. 62 cm.

†*Klokker*. 1) Ved klokkeskatten 1529 afleveredes en klokke, som vejede halvandet skippund, tre lispund (264 kg).

2) 1636, »den store klokke«. På klokken fandtes den udvalgte prins Christians navnetræk over årstallet; den revnede, da der blev ringet over Frederik 4. (præsteindb. 1755).

M. M. 1911

Fig. 5. Systofte. Dåbsfad 1646 (s. 1332).

GRAVMINDER

Epitafium 1680, over sognepræst Frederik Brandt, død 1691. Oliemaleri på lærred, 224 x 107 cm, af præsten, fremstillet i legemsstørrelse en face til venstre stående ved et bord, som dækkes af et køligt, grønt tæppe. Han har langt bølget hår samt lille hage- og overskæg og er iført sort præstedragt med pibekrave, en sort højpuldet, rynket hat ligger på bordet ved siden af en bibel, hvortil han støtter sig med venstre hånd; højre hånd er docerende udstrakt. I baggrunden en søjle. På bordtæppet er malet med hvide versaler: »Fridericus Brandt A(nno) C(hristi) 1680 ætatis 48 ministerii 23«. Maleriet er noget medtaget, højre hånd er tidligere opmalet. Samtidig bred, sortmalet ramme. På skibets nordvæg⁷.

Gravsten (fig. 6) o. 1646 Hans Oelsøn, sognefoged i 14 og herredsfoged i 9 år, begravet 18. jan. 1646, og hustruen, Maren Jensdatter, død <15. sept.

O. N. 1942

Fig. 6. Systofte. Gravsten over herredsfoged Hans Oelsohn, død 1646 (s. 1333).

overside. På midten taphuller til et par (nu manglende) tværmure. På oversiden er skåret initialerne S P P S, årstallet 1828, et kronet hoved samt Jesumonogram og dødssymboler.

2) O. 1839. Vilhelm Frederick Folsack, født 15. dec. 1771, død 16. aug. 1839. Støbejernskors, 108 cm højt, med bladornamenter i korsenderne.

3) Støbejernskors over Margrethe Olsen af Systofte, død 1892. Alle i museet »Falsters Minder«.

1653). Grå, gotlandsk kalksten, 197 x 93 cm, med fordybde versaler. Under en konsolbåret tvillingbue er ægteparret fremstillet i bedestilling (hoftestykke); på bueslagene læses skriftstedet Phil. 1,21. Over tvillingbuen er et englehoved og i hjørnerne cirkelmedailloner med skrivende evangelister. Nederst findes to skjolde, det ene med bomærke og mandens, det andet med Jesumonogram og hustruens initialer. Religiøs randskrift, 1. Kor. 15. Samme værksted som gravsten nr. 12 i Stubbekøbing (s. 284) m. fl. I tårnrummet.

†Åben begravelse. I koret har været en åben begravelse, hvor sognepræsten, mag. Frederik Brandt (sml. epitafium s. 1333) blev nedsat 1691⁸. Den åbne begravelse ønskedes 1808 aflukket fra kirken (syn). Fra begravelsen stammede en nylig forsvunden sandstenstavle, 50 x 50 cm, med reliefversaler i en bladcirkel. Den i 1942 kun delvis læselige latinske indskrift oplyste, at Frederik Brandt havde indrettet dette soverum for sig og sine i året 1682.

*Kirkegårdsmonumenter. 1) Gravtræ fra 1828, 155 x 15—13 cm, med hvælvet

KILDER OG HENVISNINGER

Systofte Kirkes Regnskabsbog 1589—1680 (LA); Falsters gamle Rytterdistrikts Kirkeregnskaber 1680—1767, do. med bilag 1721—67 (RA); Regnskaber for Falster 1694—95, 1701—15, 1719—21; Kopier af Kasseregningerne for Hans Majestæts Kirker

i Falster m. v. 1725—65 (LA). — Synsforretninger 1806—70 (LA), 1870—80 (bispens arkiv, Nykøbing F.). — Dokumenter og Breve for hele Stiftet 1579—1762 (LA). - Museumsindberetninger af E. Schiødt 1884, O. Norn 1942 og Aa. Roussell 1953.
N. L. Høyen: Notesbog XIII. 1832. S. 5 (NM).

¹ Suhms Saml. II, 2, s. 1. ² Rytterdistrikternes Kontor, Bilag til kgl. Resolutioner Nr. 23, 3. maj 1767 (rentekammerarkivet, RA). ³ Hjelholt: Falsters Historie II, 599f. ⁴ Høyen angiver, mærkeligt nok, at kirken var af kampesten, repareret og udvidet med mursten, hvilket ikke bekræftes af de bevarede rester og Hans I. Holms skitser. ⁵ Hans I. Holm: Skitsebog 1869, A, s. 72. (Kunstakademiets samling af arkitekturtegninger). ⁶ Larsen: Laaland Falster III, bl. 25. ⁷ Danske malede Portrætter IX, 244. ⁸ Rhode: Laaland Falster II, 96.

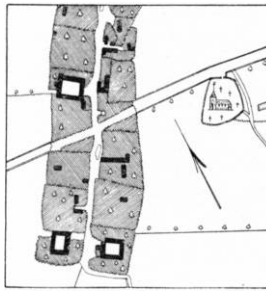

Fig. 7. Systofte 1809.